

देवी अहिल्याबाई

हिचा

पोवाडा

: ६ :

देवि अहिल्ये, धन्य धन्य तूं करिन तुझा जयजयकार । धर्मशील
तूं राजकारणी दीन जनांचा आधार ॥ ध्रु० ॥

चौक १ ला

महाराष्ट्रांत नगर जिल्ह्यांत, शेवगांव तालुक्यांत, पाथर्डी गांव असे
छान । आनंदराव शिदा मोठा निपुण । होता गांवांत मोठा मान
॥ जी ॥ चाल ॥ त्याला मुलगी एक अहिल्या नांव हो तिला ॥ जी ॥
कोल्हापूरच्या अंबेनं दिली कन्या ही त्याला ॥ चौदी गांवीं आली
जन्माला । श्रीखंडोबा दैवत होतं आनंदरावाला ॥ खंडोबाची तळी
आरती आदित्यारावा । आणि पौर्णिमेच्या दिवसाला । ही मुलगी
अहिल्या त्याच खेळती खेळाला ॥ जी ॥ जवळ एका मारुतीच्या
देवळाला । पळशीकर तात्या पंतोजी चालवित शाळा ॥ अहिल्येला
छिहावाचायला । तात्यांनीं शिकविलं त्या वेळा ॥ मोठी गुणी चतुर
सद्गुणी झाला बोलवाला ॥ ? ॥

चौक २ रा

एकदां काय प्रकार झाला । श्रीमंत राघोबा अन् महारराव होळकर ।
यांनीं छावणी टाकली पाथर्डीला । मारुतीच्या देवळांत त्यांचा मुकाम

राहिला ॥ तात्या गेले त्यांच्या भेटीला । बरोबर होती मुलगी अहिल्या ।
तात्यांनीं नमस्कार केला दादासाहेबाला ॥ तंवा अहिल्या बोलली :-
“तात्या, तुम्ही नमस्कार केला तो कोणाला ? कोण बुवा आलाय ?
तें सांगा ना सारं तुम्हीं मला ” । तंवा तात्या बोलले तिला । “बाळ,
हे पेशवे छत्रपतींचे; यांचा दरारा साऱ्या मुलखाला । तंवा बाळ बोलली :-
दादाला । “तुम्हीं प्रधान छत्रपतींचे । तर कुठपर्यंत तुम्ही गाजविले
त्यांच्या नांवाला ? । प्रधान आणि सेनापति हे दोन हात शाहुराजाला । ”
दादांना वाटलं कौतुक फार त्या वेळां ॥ अन् बोलले महाररावाला ।
“सुभेदार, तुमच्या खंडूला । हीच बायको करा या वेळां ॥ हाच
जोडा चांगला शोभला ” । “ठीक आपली आज्ञा ” सुभेदार बोलले
त्या वेळां ॥ अन् अहिल्या झाली सून महाररावाला ॥ २ ॥

चौक ३ रा

कुंभेरीचा वेढा गाजला । सुरजमल जाटारीं मोठा संग्राम झाला ।
खंडेराव निशाणाजवळ होता राहिला ॥ पण दैवाचा घाला हो आला ।
एक आला तोफेचा गोळा । तो लागला खंडेरावाला । खंडेराव क्रोसळून
पडला । प्राण गेले सोडून देहाला ॥ चाल ॥ मरणाचा अचानक घाला ।
मुलावर आला । असं पाहून ॥ जी ॥ महारराव रणधीर पराक्रमी वीर
गेल्या करपून ॥ जी ॥ चाल ॥ तंवा सुभेदार करिती प्रतिज्ञेला ।
कुंभेरीची माती यमुनेंत खणून टाकीन । आणि सुरजमल ठार करीन ।
तरच नांवचा महारराव झाला । इकडे काय प्रकार झाला । अहिल्येनें
सती जाण्याचा संकल्प केला ॥ जी ॥ तंवा महारराव बोलला तिला ।
“सूनवाई ! म्हाताऱ्याची दया येऊं दे तुला । अग ! असं वाटतंय
मला—कीं सून माझी गेली पण माझा खंडू तुझ्यारूपानं मार्ग
राहिला ॥ म्हणून जाऊं नको सती या वेळां । अहिल्येनें विचारः

केला । अन् सती जाण्याचा वेत रद्द केला ॥ चाल ॥ वैराग्य करून धारण । संग सोडून । घालवित काळ ॥ अहो जी ॥ ईशसेवा भजन-पूजन । देवाचं स्मरण । करी जपमाळ ॥ अहो जी ॥ आदर्श अहल्या सती । सदा सन्मती । जाहली धन्य ॥ अहो जी ० ॥ ३ ॥

चौक ४ था

राज्याचा कारभार अहिल्येवर टाकून । महाररावाला झालं मोठं समाधान । कारभार चालवी सती मोठ्या न्यायानं । झाली प्रजा संतुष्ट मनीं । राजकारणी । बाई ही धन्य ॥ जी ॥ तंवा एकदां प्रकार काय झाला । पुण्याहून हुकूम गेला । कीं सुभेदार तुम्ही जावं सिरंद-बक्सराच्या मोहिमेला ॥ तंवा महारराव बोलले अहिल्येला । “सूनबाई मी जातो, आतां मोहिमेला । राज्याचा बंदोबस्त दिला । तुझ्या ग हाताला ॥ जी ॥ तंवा अहिल्या बोलली सुभेदाराला । “मामाजी ! तुमचा वृद्ध काळ झाला । कां एकटे जातां तुम्हां बोला ? । मला बरोबर घेऊन चला ॥ तंवा महारजी बोलले तिला । “सूनबाई ! तुझं कौतुक वाटतंय मला । पण लढाईत बायकांचं काय काम ग बोला ? ॥ अन् जिथं मी जाणार तो परक्यांचा मुलुख आहे झाला । तर तूं घरीच रहा । अन् सांभाळ आपल्या दौलतीला ॥ अहिल्येनं जबाब दिला त्याला । “मामाजी, तें खरंच ! पण मी हिंदु स्त्री भिणार नाहीं मरणाळा । अन् त्यांत आपली सून । लढाईची भीति ना मला । हिंदु स्त्रियांनीं मागं लौकिक केला । तो काय मी सांगावा आपणाळा ? ॥ चाल ॥ त्या सत्यभामेनं नरकासुर कापिला ॥ सीतेनं रावणाचा पुरता धुव्या उडविला ॥ जिजाईनं शिवाजी घडविला । देवीनं महिषासुर पायाखालीं तुडविला । पद्मिनी सती जोहार करी त्या वेळा ॥ कैकेयीनं रथाचा कणा सांवरून धरला ॥ द्रौपदीनं दुष्ट कीचक पार लोळवला ॥ तंवा, मामाजी ! अशी

भीति मुळीं नच धरा ॥ सुभेदार नेती सुनेला । अशी देवी अहिल्या रत्न शोभे पृथ्वीला ॥ जी ॥ ४ ॥

चौक ५ वा

दुःखांत घालाया भर । यम तय्यार । मालोजी नेला यमानं ॥ एकुळतां एक कुमार । आईचा प्यार । सोडुनी गेला । अहो जी जी ॥ दुःखाचा कडा कोसले । हृदय तळमले । शोकाचा भार । अहो जी ॥ पर धीर वीर मातेनं । दुःख गिळून । कंठला काळ । अहो जी ॥ तंवा तात्याबा चंद्रचूड होते मुख्य प्रधान । त्यांच्या मनीं एक मोठें पाप आलें दारुण ॥ जी ॥ चाल ॥ त्यानं लिहिलें राघोबादादाला । “वारस नाहीं होळकरशाहीला । म्हणून येऊन खालसा करा दौलतीला । ही नामी संधि तुम्हांला ॥ राघोबा दादा पुण्याहून चालून आला ॥ तीर्थयात्रेचा बहाणा केला । हें नव्हतं ठाऊक माधवरावाला । राघोबा माळव्याला आला । तंवा अहिल्येनं लिहिलं माधवरावाला । “दादासाहेब आलेत माळव्याला । दौलत खालसा करण्याचा विचार त्यांनीं केला ॥ दत्तकाचा अधिकार मला । दौलत द्यावी तुकोजीला । सुभेदार मरतांना हेंच बोलले हो मला ॥ तर न्याय द्यावा तुम्ही मला ॥ इकडं अहिल्येनं लिहिलं दादासाहेबाला । “दादासाहेब ! दौलत खालसा करायला । तुम्ही आलांत असं कळलं मला । पण मी सून सुभेदारांची । जाऊं नका माझ्या वाटेला । बायकांशीं लढावं लागेल तुम्हांला । पांचशें वायका तयार लढाईला । त्यांना ठेवलंय मी आवाडीला । बोटून चालून मी वाई माणूस । जर माझा पराभव झाला । तर लोक हसणार नाहीत मला । तुम्ही मोठे लढवय्ये झाला । खडे चारलेत तुम्ही अवदालीला । अटकेपार झेंडा रोवला । अन् गंगाथडीचा घोडा सिंधूचं पाणी प्याला ।

असे तुम्ही बहादर झाल्या । जर कां अपयश आलं तुम्हांला । तर कलंक लागेल नांवाला । याचा आधीं विचार करा । अन् मग यावं फौज घेऊन लढाई करण्याला ॥ ५ ॥

चौक ६ वा

मोठमोठ्या जहागिरदारांना पत्र लिहिलीं त्या साध्वीनं । होळकर दौलत बुडती पहा या मदत कराया धांवून ॥ पाटिलबाबा शिंदे लिहिती तंवाच दादासाहेबाला । होळकराशीं जर लढाई आपली तलवार बाईच्या बाजूला ॥ जी ॥ असे सारे सरदार झाले बाईच्या बाजूला ॥ तिकडे पुण्याहून हुकूम आला राघोबाला । कीं “दौलतीचा कारभार बघायला । बाई मुखत्यार - त्यांत कर्तव्य नाहीं तुम्हांला । जर अविचार कांहीं कराल तर त्याचा जाब द्यावा लागेल तुम्हांला ” । तंवा दादांचा नक्षा उतरला । कांहीं तरी ब्रह्मणा करायला । राघोबानं लिहिलं बाईला । “तुमचा मुलगा गेला म्हणून मातंगपोशीस आलों-असं असतां येण्याचा विपर्यास कां केला ?” । तंवा तुकोजीनं जबाब दिला । “कीं तर मग हीं फौज कशाला ? । आपण एकटेंच पालखींत बसून यावं भेटायला । आमची फौज, घरदार, दौलत, - सारं आपलंच आहे-आपण इकडे खुशाल यावं-आनंद होईल आम्हांला ” ॥ दादांनीं तसाच देखावा केला । अन् गेले पुढं इंदूराला । एक महिना मुक्काम केला । तंवा १० जून १७६७ ला । सरदारीचीं वस्त्रं दिलीं तुकोजीला । अन् दादासाहेब गेले तसे आले परत माघारा ॥ जी ॥ ६ ॥

चौक ७ वा

अहिल्यात्राईनं राज्यकारभार मोठ्या चतुराईनं केला । तुकोजी होळकर करी मोहिमा, लोक सुखी केला सारा ॥ जी ॥ मजनपूजनीं

काळ घालवित नित्य नेम व्रतनियमांत । आला गेला अतिथीपूजा खर्च करी धन धर्मांत ॥ जी ॥ आईसारखी प्रजाजनाला न्याय देतसे सर्वाला । देवी अहिल्या म्हणुन बोलती लोक अशा या राणीला ॥ जी ॥ ॥ चाल ॥ दिनचर्या राणीची आतां सांगतो तुम्हांला ॥ चाल ॥ अडीच घटका पहाटे उठून । करुनिया नर्मदा स्नान ॥ जी ॥ मग करी पुराण श्रवण । मग करी नेमानं दान ॥ जी ॥ मग करी साधे भोजन । त्यापुढें ईश्वरस्तवन ॥ जी ॥ विश्रांति जरा घेऊन । दरबारांत बसे जाऊन ॥ जी ॥ दिवसा दोन प्रहरापासून । सूर्यास्त होईतों काम ॥ जी ॥ मग तीन तास देवपूजन । रात्रीला सरकारी काम ॥ रात्रीं अकराला शयन । अशी दिनचर्या घालविल कोण ? ॥ जी ॥ चाल ॥ किति घाट बांधले स्नानसंध्या करण्याला ॥ किति अन्नछत्रं घातलीं अन्न देण्याला ॥ देवतांचीं मंदिरे बांधलीं सेवां करण्याला ॥ जी ॥ सदा दानधर्म करण्याला । हात नेहेमीं तयार झाला । असं एकही तीर्थक्षेत्र नसेल-कीं जिथं अहिल्येनं दानधर्म नाहीं केला ॥ जी ॥ असा काळ घालवून गेली परलोकाला ॥ श्रावण वद्य चतुर्दशीला । (ता. १३ ऑगस्ट १७९९ ला) अहिल्येचा अंत झाला । धन्य धन्य देविनं धन्य लोक हा केला ॥ जी ॥ पांडुरंग शाहीर गातो तिच्या कवनाला ॥ जी ॥ ७ ॥

रचना-ता. ३१।८।४८.

